

השאיפה לזודאות

(תשובה לשגיא)

קיבלתי ממערכת 'צהרי' את מכתבו של שגיא, שבו הוא מתלונן על מצב האידיאות המנהיגות את חיי הציבור "הדתי לאומי". לדבריו, יש באווירת מכתב זה בכדי לייצג רבים מבני הנוער "הדתי לאומי". לאחר שקראתי בעיון את המכתבו, אף כינסתי כעשרים תלמידים מכיתה י"ב, הקראתי אותו בפניהם ושמעתי את תגובותיהם, הרגשתי כי יש בו בכדי לייצג קבוצה מסוימת של נערים מתבגרים בציבור שלנו, אך לא את הלך הרוח הכללי. בתשובתי מבקש אני לתת קריאת כיוון לכמה יסודות המוזכרים בו ולהתייחס למצב הנוער.

א. דורנו הנפלא והמורכב

שגיא מביע את דעתו כי אין הנוער שלנו "פשרן" וריקני גם אם הדברים נראים כך כלפי חוץ. ואכן הוא צודק. דורנו מורכב ומחפש את הדרך לחיות חיים מורכבים אלה. גם מרן הרב קוק - במאמר 'הדור' ובמאמרים רבים אחרים - מדגיש את גדלותו הפנימית של הדור:

כלל גדול הוא, שאף על פי שהעולם יורד תמיד בירידה אחר ירידה, מכל מקום אין זה כי אם מצד החיצוניות שלו... אבל מצד הפנימיות, דהיינו כוח הכלל של כללות קדושת האומה, כל דור ודור מוסיף על הדורות הראשונים, מפני שהקדושה מצטרפת... ועבירה אין לה פירות ולא צירוף... על כן, כללות האומה בתוכיותה היא מלאה יותר אור ה' מכפי הערך של העבר אלא שאין הדבר נגלה לעין עד בוא משיח צדקנו. (אגרות הראיה ח"א סי' שלב, עמ' שסט)

כל דור גדול הוא מהדור הקודם, ואם דורו של הרב קוק כך, על אחת כמה וכמה דורנו אנו. קדושה רבה ועוצמות גדולות טמונות בדור. אמנם באופן כללי "אין הדבר נראה לעין", אך בכל זאת אפשר לראות גילויים של גדלות זו בהזדמנויות שונות.

אנו רואים עדיין בנוער "הדתי-לאומי" סערת נפש למען ארץ ישראל. אנו עדים למסירות למען הארץ לא פחותה מאשר היה בישיבה שבה למדתי לפני כשלושים שנה עם "פרוץ" ההתנחלויות. אנחנו גם רואים בנוער שלנו מסירות נפש גדולה להתנדבות ועזרה לזולת - הרבה מעל ומעבר למה שאני זוכר בתקופתי. אפילו ללימוד תורה אנו רואים קבוצות של בני נוער שנפשמ חושקת בדף יומי ובלמוד מעמיק. נערים אלה הולכים לישיבות המדגישות לימוד תורני מורחב ומעמיק, וישיבות אלה מלאות בתלמידים, או שהם מקיימים חברות לימוד בישיבות הרגילות.

ברור שלא מדובר בכל הנערים, ובעניין לימוד תורה אף לא ברובם, אך אין בכך כל חידוש. השאלה היא מדוע אפילו נוער בעל מסירות שכזו יכול פעמים רבות בין מסירות אחת לשנייה להתנהג באופן ריקני ובוטה? ומדוע בדרך כלל מחזיקה מעמד מסירות זו לארץ ישראל ולהתנדבות רק לשנים מועטות כפי שמתבטא במכתב? ומדוע מצב הציבור בכללו אינו מן המשופרים ואנו רואים הרבה ריקנות? להיכן "נעלמה" לה הגדלות שעליה מדברים?

יש לדעת כי הריקנות אצל חלק מהנוער ובזמנים שונים אינה נובעת מרצון לריקנות כי אם מבלבול וייאוש מלמצוא את הנתיבים לממש את הגדלות הטמונה בו.

מדוע כל כך קשה "להתחבר" לכוחות העצומים הטמונים בנו? - מבאר הרב קוק כי הגדלות

הזאת "מתגלה מקודם באופן שלילי". אנו נמצאים בתהליך שבו קיים פער עצום בין הכוח הפנימי לבין ההתגלות. לשלילה הזו יש סיבה ומטרה. אלפיים שנות גלות "הלבישו" על האמונה של עם ישראל הרבה עיוותים וליקויים בתפיסת האמונה. הכפירה ועזיבת התורה והמצוות באות להשיל מעל עם ישראל את העיוותים הללו. יש כפירה ועזיבת תורה המחייבות את עם ישראל להעמיק את בירור האמונה שבו.

למשל, שאלת היחס בין קודש לחול, בין רוח לחומר. החיים בגלות נעדרים בית מקדש, סנהדרין ומלכות. בארץ ישראל יצרו שלושת אלה את ההרגשה המיוחדת של חיי עם ישראל כחיים מיוחדים גם בצד החול שלהם. כאשר אדם נטע וחרש הוא הרגיש וידע שזו מצווה, כאשר שאלות של הנהגת מדינה קיבלו מענה על ידי סנהדרין, היחס לחיי החול והמלכות מקבלים ממד של קדושה ואידיאלים. החיים בגלות ללא שלושת הני"ל הובילו באופן טבעי להמעטת חשיבות חיי החול ואף לזלזול בהם.

השיבה לארץ ישראל אחרי אלפיים שנים מזעזעת את היחס הזה כלפי חיי החול. הרגשת החשיבות של החומר והחול עולה מעלה מעלה והיא כביכול מתנגשת עם "החינוך" במשך אלפיים שנה אשר מעט בחשיבותם. ה"טלטול" הזה מוביל ויוביל לאותו בירור מבוקש על היחס האמיתי בין קודש לחול. אלא, שבינתיים יש כעין מלחמה בין החול לקודש היוצרת בלבול, מבוכה ובעקבותיהם ייאוש.

בירור זה מתבטא בין השאר בשאלות כמו במכתבו של שגיאה, ובהתרסות שונות ואחרות.

ב. היגיון

הרצון להבין ולהסביר בהיגיון את דרכנו היא דרישה צודקת ונכונה. כבר ביקש דוד המלך: "הבינני ואצרה תורתך ואשמרנה בכל לבי". הבנה בונה קשר עמוק יותר של האדם לאמונתו ולתורתו. ואכן נראה כי לא מעט רבנים הולכים היום בדרך ההסברה ההגיונית, של האמונה בכלל ושל המצוות בפרט.

אחד השינויים הגדולים שחלו מאז שבנו לארצנו הוא ההתפתחות של לימוד האמונה. בלימוד זה תפסה לה מקום מכובד ההסברה ההגיונית. אנו יכולים למצוא ספרים המנתחים את האפשרויות ההגיוניות בשאלה אם ייתכן כי העולם מקרי, או מאמרים הבוחנים את האפשרות שהתורה לא ניתנה בהר סיני אלא התפתחה במשך שנים רבות, מאמרים הבוחנים את סגולת ישראל כפי שהיא מתבררת בהיגיון לאור ההיסטוריה הלאומית והעולמית ועוד.

בשיעורים ובספרים רבים מובאים ציטוטים שנאמרו על ידי פילוסופים והוגי דעות גויים, המכירים באמונת ישראל, במעלת ישראל ובתורת ישראל, מתוך רצון לתת מקום רב להיגיון בתפיסת השקפת העולם שלנו.

אלא, שיש לדעת את המגבלות של ההיגיון האנושי. ההיגיון שלנו הוא יחסי. אי אפשר לתלות בו וודאות ומוחלטות.

"ההיגיון הצרופי" איבד מזהרו. תקופת ההשכלה וההתפתחות המדעית הביאה עמה את המחשבה כי ההיגיון הוא האמת המוחלטת והוא ירפא את מחלות העולם. אך האשליה מתנפצת. תלו בהיגיון מה שאין בו. ההיגיון האנושי חשוב מאד ואנו שמחים בו, אבל אנו יודעים את מגבלותיו. ההיגיון האנושי הוא כוח סובייקטיבי. ההיגיון שלי אינו ההיגיון של האחר, ולכן אין בו ודאות. אני יכול להסביר בהיגיון הנראה לי כל כך אמיתי וברור, ולמרות זאת השומע לא רק שלא יסכים עם הדברים אלא אף לא יבינם כלל. ממש כשם שאנו רואים בעולם המדע "הוכחות"

אשר נכונות היום ולמחר "מוכיחים" את ההיפך. ההרגשה המבוטאת "בין השורות" במכתב כאילו "הלעיטו" את הנוער בסיסמאות בלתי מובנות, ועכשיו הכותב דורש הבנה והיגיון - מקורה, לעני"ד, לא בשיעורים אשר נאמרו בהם רק סיסמאות, כי אם בשאלת הבשלות לקלוט דברים בעומק. הנוער בגילאים הצעירים תופס את הרבדים החיצוניים יותר של הלימוד וההסברה. כשנער מתבגר ואינו חוזר ומעמיק במה שלמד, אכן יש סיכון שירגיש כאילו רק סיסמאות הוא למד. אינו דומה בחור בשיעור א' אשר שומע שיעור באמונה לבחור בשיעור ח'. הראשון יקלוט באופן חיצוני ביחס לשני. פעמים רבות תלמידים בשיעור ח' מרגישים כאילו הרב בשיעור א' העביר שיעורים רדודים. הם לא מבינים כי השומעים בשיעור היו רדודים ולא השיעורים; והדברים נכונים ביותר בגילאים הצעירים יותר. שגיאה ודומה צריכים לנצל את ההרגשה המבוטאת במכתב בכדי להתחבר לאנשים המעמיקים ומבררים את עולם הערכים שלנו בעומק ובבהירות, ורבים כאלה קיימים.

ג. וודאות וקדושה

שגיאה טוען כי הנוער מחפש היגיון צרף. הוא רוצה שיסבירו לו בהיגיון מהי חשיבות ארץ ישראל ומדוע לקיים את המצוות; אולם "לא קדושה ולא מיסטיקה". לעני"ד, רוב הנוער לא מחפש היגיון. הנוער בפרט והציבור בכללו מחפש משהו יותר מהיגיון, משהו ודאי יותר. את ההיגיון נותנים במנות גדושות וזה לא מספק. הנער רץ על הגבעות של המאחזים אף שלא הסבירו לו בהיגיון מהי ארץ ישראל (כי אי אפשר להסביר את ארץ ישראל ללא קדושה), והוא לא מקיים באדיקות את כל המצוות אף שההיגיון נותן כי אם הוא מאמין שתורת ה' היא, צריך לקיים גם אם לא מבינים את כל הטעמים, כשם שנשמעים להוראות הרופא גם אם לא מבינים את ההיגיון שבהוראה הספציפית. הנוער גם לא רץ ללמוד אנגלית ומתמטיקה, אף שמסבירים לו בהיגיון למה חשוב לנצל את זמן התיכון גם בכדי לרכוש תעודת בגרות, ומביאים לו בוגרים שיסבירו לו עד כמה חבל לבזבז סתם את הזמן. הנוער מחפש **ודאות**, ובמילים אחרות - **קדושה**. הדור מחפש ודאות. הוודאות נמצאת בקודש, בא-להות. כולנו נבראנו בצלם א-להים, ולכן טמון בתוכנו כוח של קדושה, כוח של ודאות. הנוער **רוצה להרגיש ודאות בדרך שהוא הולך ומתחנך בה**. הוא מרגיש שאין די בהיגיון ובשיעורים ששמע, חלקו מבין בהיגיון שקיים משהו ודאי יותר המחזק את ההיגיון ומאשר אותו. מחפשים משהו אובייקטיבי שיאשר את הדרך האישית והציבורית שבה אנו הולכים. הבעיה היא שלא חינוכו אותנו כיצד לתת לכוח זה לזרום בתוכנו. אדרבה, "מחנכים" אותנו לבנות הרבה מחיצות בפני כוח קדושתו זה. הנטייה לחומריות ולחיצוניות, האווירה שבה אנו כביכול צריכים להתחשב הרבה מאוד בשאלה כיצד הדברים ייראו וישמעו על ידי אחרים (הדבר הנכון בכל הציבור וגם בעולם הרבני). אלה ועוד חוסמים במידה כזו או אחרת את הכוח האובייקטיבי הקיים בתוכנו.

בגיל הנערו אין מחיצה זו קיימת ביחס לערכים מסוימים כמו: עזרה לזולת. אף שבהיגיון האנושי קשה להסביר מדוע לא יתרכז האדם בחייו ובמטרותיו האישיות ולא יבזבז את זמנו בעבור אחרים. הרבה מהנערים מקשיבים לקול הקדושה שבהם והם מגיבים בביטול לטיעונים הגיוניים מעין אלה. כך גם ביחס לחשיבות ארץ ישראל. הנוער שלנו מקשיב לקול פנימי פעמים רבות בניגוד לקולות ההיגיון של הוריו על סכנה ועל תיק במשטרה. לחיות את הוודאות, זהו חינוך פנימי עמוק למידות ולענווה המאפשרות לקלוט את המציאות

כפי שהיא ולא כפי שאני רוצה לראות אותה או העיתונות מראה לנו. מדובר בחינוך אמוני המעמיק את ראיית האדם עמוק מעבר לראייה חיצונית מעל פני השטח. לא מדובר במשהו שאין בו היגיון, אלא בקומה גבוהה המאירה את ההיגיון באור ישר ואמיתי יותר. קדושה ומיסטיקה הן עומק החיים. החיים אינם קיימים רק ברובד החיצוני הנגלה שלהם וגם לא רק ברובד ההיגיון האנושי. אדרבה, המציאות חזקה יותר מההיגיון ומהמבט החיצוני; ואילו ההיגיון אינו מסוגל לקלוט את כל המציאות וכוחותיה.

ד. תורת ארץ ישראל

"בקשתנו הייתה לחדש את ההלכה נוכח בואנו לארץ ישראל", "ליצור תורת ארץ ישראל, היינו תורה מציאותית, הגיונית, תורה חיה". כך כותב שגיא.

אינני יודע מהי כוונת המילים "לחדש הלכה" ומהי הכוונה ב"תורה חיה". מצד אחד, יש צדק מסוים בהרגשה כי עולם ההלכה "קפוא" במידת מה. ההרגשה כי עולם ההלכה אינו פתוח מספיק להתפתחות הערכית והטכנולוגית; ההרגשה שיש פסקים שאינם מתאימים לעובדה שחזרנו לחיות בארץ ישראל במדינה עם שלטון יהודי, כמו גם חוסר הסמכות של רבנים בדורנו לשנות תקנות והלכות שייתכן ועבר זמנן, יוצרות תחושות של חוסר רלוונטיות בהלכות שונות. אמת, שאחרי אלפיים שנות גלות עדיין תורת הגלות מדברת מגרונו. אמת, שבהרבה תחומים עדיין לא חידשנו את תורת ארץ ישראל. סגנון הלימוד ברוב הישיבות ניזון מהגלות, אופי הפסיקה בהרבה מהפסיקות יונק מאווירת הגלות של "די אמות של הלכה". והחיים בכל מלוא מוסריותם וקדושתם עדיין מחכים לצאת מן הכוח אל הפועל על פי המתאים לקדושת ארץ ישראל ולמעלתה. אין ספק שכאשר נזכה לסנהדרין יחולו שינויים לא מעטים בפסיקה. אך צריך לזכור שני דברים:

1. יש גם דברים מתחדשים ומתפתחים בהופעתה של תורת החיים בארץ ישראל, כגון: לימוד האמונה הפורח, לימוד תורה לנשים, יחסי הלכה ומדע ועוד.

2. לא כל מה שהיה בגלות הוא בבחינת "פסה" ועבר זמנו. ולא כל מה שלא נראה בעינינו הוא אכן מבטא קיפאון וחוסר התחדשות הצריכה להיות. צריך לזכור, כי בשורת התורה היא בשורת תורה מן השמים ולא תורה אנושית. ההרגשה המוצדקת כי קיים חיסרון בהופעתה ובהדרכתה של התורה בחיינו הארץ-ישראליים אסור לה שתביא להתעלם מ"חצי הכוס המלאה", ומערכי צאן הברזל הא-להיים שאינם משתנים לעולם.

מהפכה לא עושים ברגע, ומהפכה רוחנית - קל וחומר. אחרי אלפיים שנות גלות וחי תורה של גלות דרוש זמן רב לשרש את מה שאינו מתאים לחיי ארץ ישראל ולחדש את תורת ארץ ישראל. בינתיים, אסור ואי אפשר לשבור את הכלים. אסור - כי אין אנו יודעים להבחין בין מה שמתאים ומה שלא, בין מה שנובע מרצון אמיתי שלנו לחיות חיים של תורת ארץ ישראל לבין נטיית היצר. אנו עלולים לשפוך את המים עם התינוק. אי אפשר - כי הסכנה בחלל ריק קשה מהמשך "תורת הגלות".

את ההתחדשות וחיפוש הוודאות צריך לחפש - לא בגובה העיניים, כי אם גבוה הרבה יותר. השאיפה לוודאות ושלמות יכולה להתהוות רק אצל דור המחונון שרגליו יהיו מוצבות ארצה אבל ראשו יגיע השמימה.

